

Opis źródła:

Einhard pochodził z okręgu Maingau nad środkowym Menem, językowo związanego z germańskim elementem państwa Franków. Urodził się około 770 r. w dość zamożnej rodzinie. Po 780 r. oddany został na naukę do opactwa w Fuldzie. Ukończenie elementarnych studiów umożliwiło mu szybkie zajęcie stanowiska pisarza dokumentów w opackiej kancelarii. Około 792–794 r. przybył na dwór królewski w Akwizgranie. Ze swoją znajomością języków i pisarzy starożytnych dorównywał innym, wykształconym dworzanom. Wiele wskazuje na jego dobrą znajomość rzemiosła artystycznego. Około 796 r. objął kierownictwo robót w Akwizgranie – nadzorował budowę pałacu i kaplicy. O zaufaniu, jakim darzył go Karol Wielki, świadczą dwie misje dyplomatyczne, które zostały mu powierzone przez króla. W 806 zawiózł do papieża akt podziału państwa między synów Karola, a w 813 r. wystąpił na zgromadzeniu z wnioskiem o przybranie do rządów cesarskich Ludwika Pobożnego. Zgon Karola Wielkiego rok później nie przerwał dobrze zapowiadającej się kariery Einharda. Nie tylko nie popadł w niełaskę, ale od Ludwika Pobożnego otrzymał znaczne nadania ziemskie i cztery opactwa (jako opat świecki). Został cesarskim sekretarzem. Do jego obowiązków należało sprawowanie opieki nad najstarszym synem Ludwika Pobożnego, Lotarem. Aby nie uczestniczyć w niebezpiecznym dla siebie konflikcie swojego wychowanka z ojcem, który miał miejsce w latach 829–830, przeniósł się wraz z żoną do swojej posiadłości w Mülinheim, gdzie mógł spokojnie zająć się pisarstwem oraz administracją dość pokaźnego, osobistego majątku. Zmarł 14 marca 840 r. Seligenstadt, tam też został pochowany.

Życie Karola Wielkiego Einharda to z jednej strony źródło historyczne do czasów panowania Karola Wielkiego, a z drugiej pomnik literatury karolińskiej. Dziś historycy mniej niż niegdyś ufają szczegółom spisany w dziele, za to coraz bardziej docenia się stronę literacką pracy Einharda. Nie znamy dokładnej daty powstania dzieła, ogólnie należy ją zamknąć w latach 817–836. Aleksander Gieysztor uważał, że praca została spisana po 833 r., kiedy Einhard nie tylko nie był już związany z dworem królewskim, ale jego posiadłości znalazły się w dzielnicy Ludwika Niemieckiego, syna Ludwika Pobożnego, o którym autor wyraźnie chciał milczeć. Życie Karola Wielkiego stworzone zostało jako panegiryk dla tytułowego bohatera. Tym należy tłumaczyć przemilczenie lub złagodzenie „niewygodnych” faktów z czasów panowania Karola. W dziele Karol Wielki to „doskonały władca chrześcijański”. Głównym źródłem informacji dla autora były spisywane na dworze Ludwika Pobożnego *Roczniki Państwa Franków*. Dzieło uznawano w średniowieczu „za doskonały wzór formalny i treściowy biografii monarszej”¹.

¹ Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, przełożył J. Parandowski, wstępem i objaśnieniami opatrzył A. Gieysztor, Wrocław 1950, s. XIX–XXXIII.

Miejsca wydania:

Einhard, *Vita et gesta Karoli Magni*, wyd. H. von Nuenar, Cologne 1521.

Einhardi Vita Karoli Magni, wyd. O. Holder-Egger, w: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum*, t. 9, Hannoverae et Lipsiae 1905.

Źródła do życia Karola Wielkiego, wyd. G. Frenke, Lipsk 1921.

Éginhard, *Vie de Charlemagne*, wyd. L. Halphen, Paris 1923.

Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, z oryginału łacińskiego przełożył, wstępem i objaśnieniami opatrzył J. Parandowski, Warszawa – Lwów 1935.

Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, przełożył J. Parandowski, wstępem i objaśnieniami opatrzył A. Gieysztor, Wrocław 1950.

Testament Karola Wielkiego, w: *Annales Regni Francorum. Roczniki Królestwa Franków*, przeł. G.K. Walkowski, Bydgoszcz 2020, s. 387–395.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Zachowało się ponad osiemdziesiąt średniowiecznych rękopiśmiennych odpisów, brak natomiast oryginału czy wykonanej pod okiem autora kopii źródła².

Tekst źródła:

Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, przełożył J. Parandowski, wstępem i objaśnieniami opatrzył A. Gieysztor, Wrocław 1950, s. 59–65.

Zaczął układać testament, w którym czynił swymi spadkobiercami córki i wszelkiego rodzaju nieślubne dzieci, lecz zbyt późno się do tego zabrał i skończyło się na samym zamiarze. Na trzy lata jednak przed śmiercią podzielił swoje skarby — pieniądze, szaty, sprzęty — w obecności przyjaciół i domowników, aby gdy go już nie stanie, mogli zaświadczyć, że taka właśnie była jego wola. Tę swoją ostatnią wolę zawarł w krótkim orędziu, którego treść jest następująca: W Imię Boga Wszechpotężnego Ojca i Syna i Ducha Świętego. Spis i podział, który uczynił najślawniejszy i arcypobożny pan, Karol, cesarz, augustus, w roku od wcielenia Pana naszego Jezusa Chrystusa ósmsetnym jedenastym, a panowania jego w kraju Franków czterdziestym trzecim, a w Italii trzydziestym szóstym, w jedenastym roku cesarstwa, w czwartą indykcję, i który w zbożnej i roztropnej rozwadze uczynić

² Einhard, *Życie Karola Wielkiego*, przełożył J. Parandowski..., s. XXXIII.

postanowił i z wolą bożą dokonał, w zakresie swych skarbów i pieniędzy, jakie w tym dniu w jego komorze się znajdują.

Zamiarem jego było przede wszystkim w tym się zabezpieczyć, by rozdawnictwo jałmużny, które powszechnie u chrześcijan odbywa się z ich majątków, także i w jego imieniu z jego pieniędzy w odpowiednim porządku i sposobie było uskutecznione; dalej, by spadkobiercy jego, z usunięciem wszelkich wątpliwości, mogli jasno wiedzieć, co się im należy, i bez sporu lub waśni wszystko we właściwej mierze między sobą rozdzielić. Z tą myślą i w tym celu wszelkie dobro, które w złocie i srebrze, w klejnotach i ozdobach królewskich, jak się rzekło, w tym dniu w jego komorze się znajduje, najpierw podzielił na trzy części, a z tych trzech części dwie rozdzielił na dwadzieścia jeden udziałów, jedną trzecią zaś zostawił w całości.

A owe dwie trzecie zostały podzielone na 21 części z tego powodu, że w jego państwie istnieje 21 miast metropolitalnych: każda więc metropolia niech otrzyma swoją część z rąk spadkobierców i przyjaciół na cele jałmużnicze; arcybiskup zaś zarządzający w tym czasie danym kościołem, otrzymawszy część należną jego kościołowi, niech ją podzieli ze swymi sufaganami, w ten sposób mianowicie, by jedna trzecia przypadła katedrze, a dwie trzecie sufraganom. Każda z 21 części, które powstały z podziału dwóch pierwszych części, według liczby miast metropolitalnych, jest schowana oddzielnie i opatrzona imieniem miasta, któremu ma być wręczona. Te są imiona miast, które mają otrzymać wspomniane sumy jałmużnicze: Rzym, Rawenna, Mediolan, Friul, Grado, Kolonia, Moguncja, Iuvavum czyli Salzburg, Trewir, Sens, Besançon, Lyon, Rouen, Rheims, Arles, Vienne, Tarantaise, Embrun, Bordeaux, Tours, Bourges.

Jedną zaś część w całości pozostawił w tym celu, by skoro dwie inne w powyższy sposób rozdzielone i opieczętowane zostały, ta trzecia mogła być używana do codziennych potrzeb, jako rzecz żadnym ślubowaniem posiadaczowi nie odjęta; i to tak długo, jak długo on sam albo przy życiu zostanie, albo użyteczność tych rzeczy uzna dla siebie za niezbędną. Po jego śmierci, albo po dobrowolnym wyrzeczeniu się spraw doczesnych, ta część ma być rozdzielona na czworo: jedną część doda się do tego, co przeznaczono dla owych 21 miast; drugą w sposób sprawiedliwy i słuszny podzielią między sobą synowie jego i córki oraz synowie i córki jego synów; trzecią dawnym zwyczajem chrześcijańskim wyłączy się na użytek ubogich, czwarta też jako jałmużna zostanie rozdana służbie pałacowej. Tę wyodrębnioną trzecią część całości stanowią, jak i dwie inne, złoto i srebro, ale on raczył dorzucić do niej jeszcze wszystkie naczynia i przedmioty z brązu, żelaza i z innych metali, i broń, i szaty, i wszelki sprzęt domowy czy to kosztowny, czy pospolity, jako to: zasłony, derki, kobierce, wyroby z piłśni i

ze skóry, siodła i cokolwiek znajdzie się w tym dniu w jego komorze i szatni, aby w tej części było więcej do podziału i żeby więcej ludzi mogło korzystać z jałmużny. Co się tyczy kaplicy, to jest rzeczy kościelnych, postanowił: by wszystko, co sam zrobił i zgromadził, jak i to, co po ojcu wziął w spadku, pozostało nietknięte żadnym podziałem. Jeśliby jednak znalazło się coś z naczyń, z ksiąg albo z innych przyborów, o czym nie byłoby wiadome z całą pewnością, że ofiarował to kaplicy, może to kupić i posiadać, kto chce, zapłaciwszy słuszną cenę. Tak samo postanowił i o książkach, których wiele bardzo zgromadził w swej bibliotece: że może je nabyć, kto chce, za słuszną cenę, a pieniądze stąd uzyskane mają pójść dla biednych.

Wśród innych skarbów i kosztowności znajdują się, jak wiadomo, trzy stoły srebrne i jeden złoty, szczególnie wielki i ciężki; o nich postanowił i rozporządził, by jeden z nich, czworoboczny, z planem Konstantynopola, odesłano wraz z innymi darami do bazyliki świętego Piotra Apostoła w Rzymie, a drugi, okrągły, z wizerunkiem miasta Rzymu, oddano stolicy biskupiej w Rawennie. Trzeci zaś, który tamte piękną robotą i wagą znacznie przewyższa, który składa się z trzech kręgów i zawiera obraz całego świata, wykonany misterną i dokładną sztuką, tudzież ów złoty, wymieniony jako czwarty, mają być dołączone do owej trzeciej części, przeznaczonej do podziału między spadkobierców i na jałmużny.

postanowienie i rozrządzenie uczynił wobec biskupów, opatów i komesów, którzy wtedy mogli być obecni i których imiona są tu spisane.

Biskupi: Hildebald, Richolf, Arn, Wolfar, Bernom, Laidrad, Jan, Teodulf, Jesse, Heito, Waltgaud.

Opaci: Fridugis, Adalung, Engilbert, Irmino.

Komesowie: Waläh, Meginher, Otulf, Stefan, Unroch, Burchard, Meginhard, Hatto, Rihwin, Edo, Erkangar, Gerold, Bero, Hildigern, Rokolf.

To wszystko jego syn Ludwik, który po nim z woli bożej nastąpił, przejrzawszy niniejsze orędzie, wypełnił z największą sumiennością i jak mógł najszybciej po jego śmierci.

Słowniczek pojęć.

Einhard – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Einhard;3896864.html>

Karol Wielki, król Franków, cesarz rzymski – <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/karol%20wielki.html>

Indykcja – <https://sjp.pwn.pl/sjp/indykcja;2561471>

Sufragani – <https://sjp.pwn.pl/sjp/sufragani;2576523>

Rawenna – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rawenna;3966280.html>

Friul – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Cividale-del-Friuli;3886901.html>

Grado – <https://pl.wikipedia.org/wiki/Grado>

Kolonia – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kolonia;3924008.html>

Moguncja – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Moguncja;3942661.html>

Iuvavum czyli Salzburg – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Salzburg;3971575.html>

Trewir – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Trewir;3989050.html>

Sens – [https://pl.wikipedia.org/wiki/Sens_\(miasto\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Sens_(miasto))

Besançon – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Besancon;3876562.html>

Lyon – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lyon;3934723.html>

Rouen – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Rouen;3969108.html>

Rheims – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Reims;3966813.html>

Arles – <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/arles.html>

Vienne – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Vienne;3992742.html>

Tarantaise – <https://pl.wikipedia.org/wiki/Tarantaise>

Embrun – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Embrun;3897727.html>

Bordeaux – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bordeaux;3879539.html>

Tours – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Tours;3988346.html>

Bourges – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bourges;3880039.html>

Pilśń – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/filc;3900837.html>

Hildebald, Richolf, Arn, Wolfar, Bernom, Laidrad, Jan, Teodulf, Jesse, Heito, Waltgaud – „W porządku wymienionym są to arcybiskupi: koloński, moguncki, salzburski, reimski, besançoński, lionński, i arelateński oraz biskupi: orleański, z Amiens, bazylejski i leodyjski”. Za: Einhard, *Życie Karola Wielkiego...*, s. 65, przyp. 18.

Fridugis, Adalung, Engilbert, Irmino – w kolejności wymieniono opatów: św. Marcina w Tours, z Lorsch, z Saint-Riquier i z Saint-Germain-des-Prés. Za: Einhard, *Życie Karola Wielkiego...*, s. 65, przyp. 19.

Walah, Meginher, Otulf, Stefan, Unroch, Burchard, Meginhard, Hatto, Rihwin, Edo, Erkangar, Gerold, Bero, Hildigern, Rokolf – Wala – pierwszy minister Ludwika Pobożnego i opat Korbei; Meginher – prawdopodobnie zięć komesa Hardrada; Otulf – zarządca Bawarii z ramienia Karola Wielkiego; Stefan – komes pałacowy; Unroch – dziad cesarza Berengara; Burchard – cesarski koniuszy; Meginhard i Edo – posłowie frankijscy do króla Danii Hemminga; Hatto – bliżej nieznan; Rihwin – komes padewski; Erkangar – bliżej nieznan; Gerold – przełożony marchii wschodniej; Bero – komes barceloński; Hildigern i Rokolf – bliżej nieznan. Za: Einhard, *Życie Karola Wielkiego...*, s. 65, przyp. 20.

Ludwik I Pobożny – król Franków, cesarz rzymski – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Ludwik-I-Pobozny;3934310.html>

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

- 1.Kto został uwzględniony w testamencie Karola Wielkiego?
- 2.Co podlegało podziałowi przez testament?
- 3.W jaki sposób uwierzytelniona została wola cesarza?
- 4.Co było głównym celem spisania testamentu?
- 5.Co nie podlegało dziedziczeniu?
- 6.Kto został wykonawcą testamentu Karola?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

- 1.Czym spowodowany został rozpad imperium stworzonego przez Karola Wielkiego?

Literatura pomocnicza:

Bührer-Thierry G., *Imperium Karola Wielkiego*, tłum. B. Spieralska-Kasprzyk, Warszawa 2004.

Fischer-Fabian S., *Karol Wielki*, przeł. B. Ostrowska, Warszawa 2002, s. 231–236.

Holzwarth J.F., *Wieki średnie, cz. 1: Imperium rzymskie, Kościół i Germanowie, islam, czasy Karola Wielkiego i jego następców, Słowianie*, tłum. J. Nowodworski, Warszawa 1880.

Wies E.W., *Karol Wielki: cesarz i święty*, przełożyła M. Skalska, Warszawa 1996, s. 206–211.

Najważniejsze cezury:

W 811 r. w bitwie pod Wyrbicą Bizancjum zostało pokonane przez wojska bułgarskie. W tym samym roku następuje dwukrotna zmiana na tronie bizantyńskim. Po śmierci Nicefora I nowym władcą zostaje Staurakios, który w ciągu kilku miesięcy zostaje usunięty z tronu przez Michała I Rangabe.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.